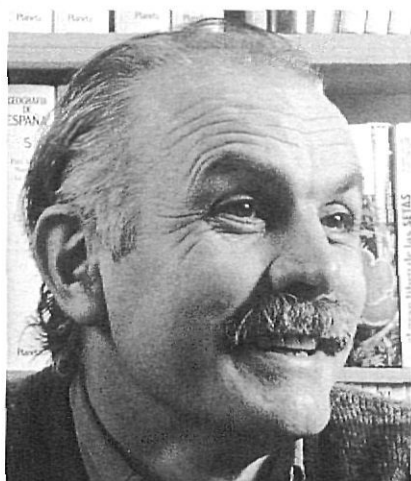

Figures

Eudald Carbonell, l'arqueòleg de Ribes

Text: *Xevi Planas*

Fotos: *Josep Maria Oliveras*

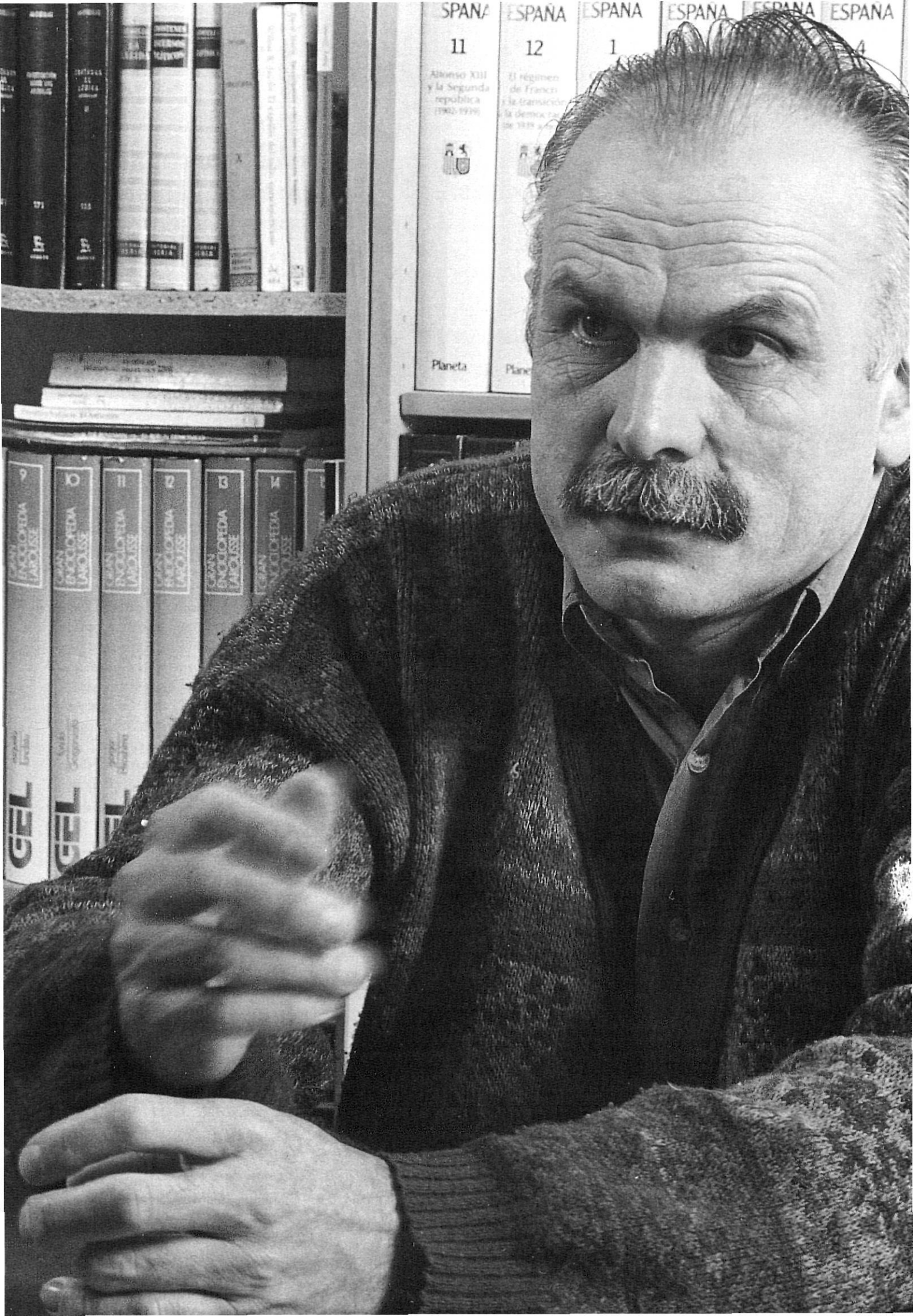

Eudald Carbonell va créixer marcat per l'estigma de la violència latent al Ribes de Freser de la seva infantesa de postguerra. Després d'una àrdua trajectòria vital, caracteritzada per la domesticació d'un instint salvatge, aquest científic marxista s'ha convertit en un dels grans renovadors de l'arqueologia europea gràcies a les descobertes del seu equip al jaciment d'Atapuerca.

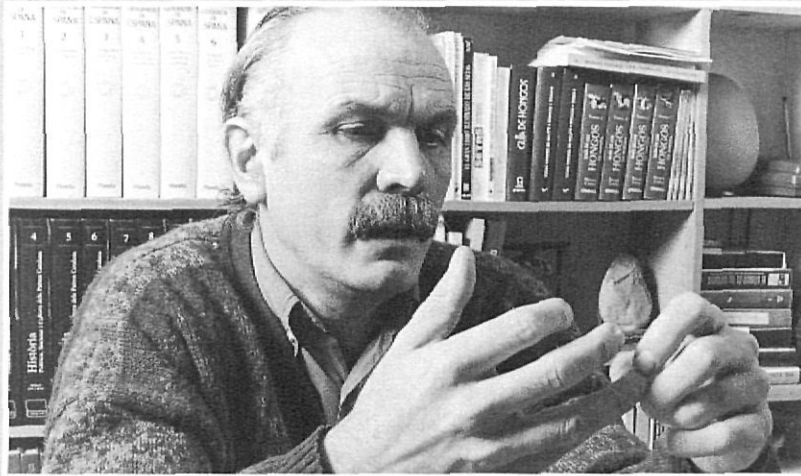
Conserva un bon record de la seva infantesa a Ribes?

L'ambient del Ribes de la meva infantesa no era gens plàcid. Els nanos de la meva edat érem un producte de la postguerra, encara que la guerra ens pogués semblar llunyana. A quatre anys sortia al carrer i em trobava que sempre jugàvem a guerres a cops de pals i de rocs, a plena naturalesa, en contacte amb el riu. Més d'una vegada m'havien tornat a casa estossat. La situació que es vivia als pobles era caòtica, amb un clima terrible de violència latent. A Ribes estàvem dividits en quatre grups, que eren

controlats com autèntics primats. Als set anys ja m'havia incorporat a la colla que es trobava darrere del carrer de Núria. Havies d'anar molt alerta per passar d'un territori a l'altre. Vivíem constantment confrontacions entre nosaltres. A col·legi vam patir una immersió horrible en una llengua estrangera. Desconeixíem completament el castellà. El meu pare treballava la fusta i era comerciant. Vinc d'una família de classe mitjana, però en un poble com Ribes pràcticament tothom era igual i gairebé no hi havia diferències de classes. De ben petit m'enviaven a Santa Maria de

"Sóc un comunista autònom, més convençut que mai. Sóc fonamentalista, però no dogmàtic. Crec en els fonaments de l'esquerra entesos com una base heterogènia i sense jerarquies"

EUDALD CARBONELL I ROURA va néixer el 17 de febrer del 1953 a Ribes de Freser. Va cursar estudis superiors a Girona, Barcelona i París. És doctor en geologia del quaternari per la Université Pierre et Marie Curie (1986) i en història per la Universitat de Barcelona (1988). Ha estat becari del CSIC a la Universidad Complutense de Madrid, el Museo Nacional de Ciencias Naturales de Madrid i l'Institut de Paléontologie Humaine de París. Actualment és catedràtic de prehistòria de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona i investigador principal del Grup d'Autoecologia Humana del Quaternari de l'Institut d'Estudis Avançats d'aquesta universitat.

Un dels seus primers equips de treball va ser el grup Grober Xaialsa, de la vall de Ripoll. En contacte amb l'Associació Arqueològica de Girona, va contribuir decisivament al reconeixement del paleolític inferior del nord-est de la península Ibèrica.

Les seves fites científiques més destacables són la creació d'un sistema d'anàlisi de la tecnologia lítica, anomenat sistema logicoanalític, i el reconeixement del poblament antic de la península Ibèrica, que l'ha conduït a desenvolupar un importantíssim programa d'investigació interdisciplinari a Atapuerca, que dirigeix des del 1991 amb Juan Luis Arsuaga i José María Bermúdez de Castro. També treballa a l'Abric Romaní, un jaciment neandertal en el qual es demostra que la distància de comportament entre els neandertals i els primers humans anatòmicament moderns no és tan gran com es plantejava fa uns anys. Ha fundat la publicació *Cahiers Noirs*, i és autor de 250 articles científics i de divulgació. Ha escrit o editat, sol o en col·laboració, una vintena de llibres sobre prehistòria, entre els quals sobresurten *Els orígens de l'home a l'Empordà* (1986), *Girona abans de Girona* (1987), *Catalunya Paleolítica* (1989), *Atapuerca. Un millón de años de historia* (1998), *Planeta humà* (2000), *Sapiens. Un llarg camí cap a la intel·ligència* (2000) i *Seres y estrellas* (2000).

Besora, a Osona, a la casa dels avis materns, que tenien una fonda i menaven bestiar. Allà, sota la protecció de la meua àvia, que era una persona intel·ligent i encara jove, vaig aprendre moltes coses, en un ambient enriquidor. No teníem ni llum ni aigua corrent, però m'ho passava molt bé. L'àvia em va fer estimar la música clàssica amb una gramola, m'explicava contes al pallar i em va començar a parlar dels animals antediluvians quan jo només tenia quatre anys i mig. Era molt inquiet i això em va impactar. Amb el meu amic Climent, fill del sastre del poble, anàvem a buscar fòssils en uns sediments d'origen prequaternari que hi havia a la zona. De vegades l'àvia ens hi acompanyava. Ella em va ensenyar la importància que té el pensament femení i, amb la seva capacitat per tornar a fer de mare, em va dedicar el temps que necessita una cria per entendre com són la societat i les seves estructures.

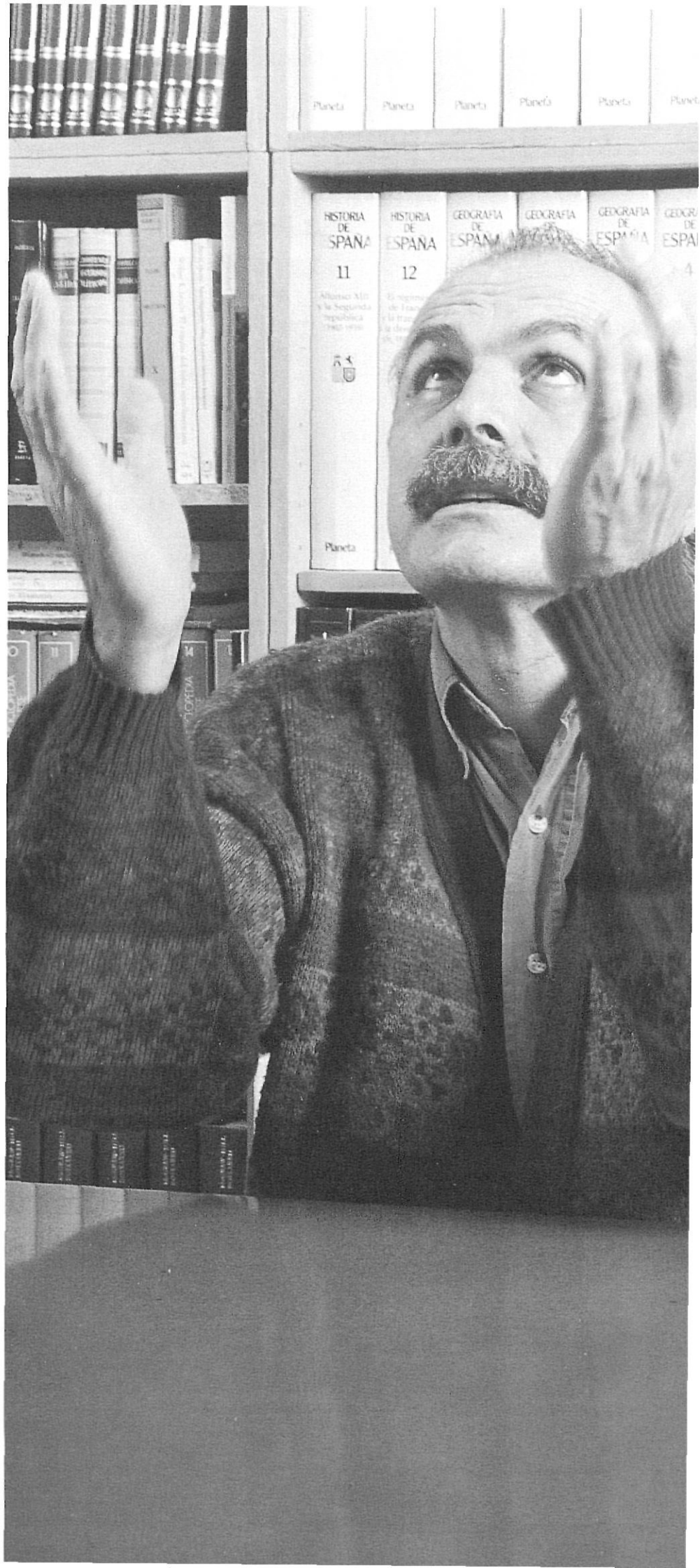
Hi passava temporades llargues, a Santa Maria de Besora?

Hi arribava a passar temporades de cinc o sis mesos a l'any. Podria dir que en bona part em van criar els meus avis materns. Vaig començar a construir el meu sincretisme d'ara a partir de l'experiència de trepitjar el territori a Besora i contrastar-la amb la dimensió que em donava el món de Ribes. Cadascú és fruit del seu context. El contacte divers amb les persones que et proporciona el fet de canviar de context et permet comprendre per què la gent és d'una manera o d'una altra. Passava del paisatge pirinenc de Ribes, amb valls tancades on el sol sortia molt aviat i de seguida es feia fosc, al paisatge obert de Besora, un lloc de la

plana de Vic amb cel clar durant moltes hores al dia. Mai no he vist les coses com un joc, ni quan era molt petit. Aquesta aproximació al meu entorn em duia a descobrir la meua realitat, a plantejar-me preguntes essencials, amb una energia que de gran he pogut canalitzar a través del coneixement acadèmic. Volia saber per què érem humans, en què ens diferenciàvem dels animals. La meua infantesa va ser molt salvatge. No hi havia televisió i m'agradava pescar truites amb les mans, fer foc, manejar un pal o un ganivet... Quan jo era petit, a Ribes hi havia dotzenes de nanos jugant al carrer a la nit, encara que fos a l'hivern i estiguéssim a vuit o deu graus sota zero. Ara vas un dia de febrer a Ribes i a les vuit del vespre ja no veus ningú als carrers. Les fàbriques tèxtils i metal·lúrgiques donaven vida a gairebé un miler de treballadors a Ribes. A Besora, en canvi, funcionàvem amb llums de carbur. Era com passar del segle XX a l'edat mitjana. Vaig veure com a Besora hi portaven l'aigua i els transformadors d'electricitat. Anava amb els treballadors que s'encarregaven de la instal·lació i em fixava en com funcionava tot. Em vaig anar convertint en un especialista en tecnologia.

Va aprendre més al carrer o al camp que no pas a l'escola?

Mai no he estat un bon alumne. Només he estudiat de debò les matèries que realment m'han agradat. Primer vaig anar a un col·legi de monges a Ribes i després a una escola de Rialb, una població situada a uns quatre quilòmetres de Ribes. Era una escola de l'Opus impulsada per les forces vives de Ribes. Recordo amb nitidesa els mals de ventre

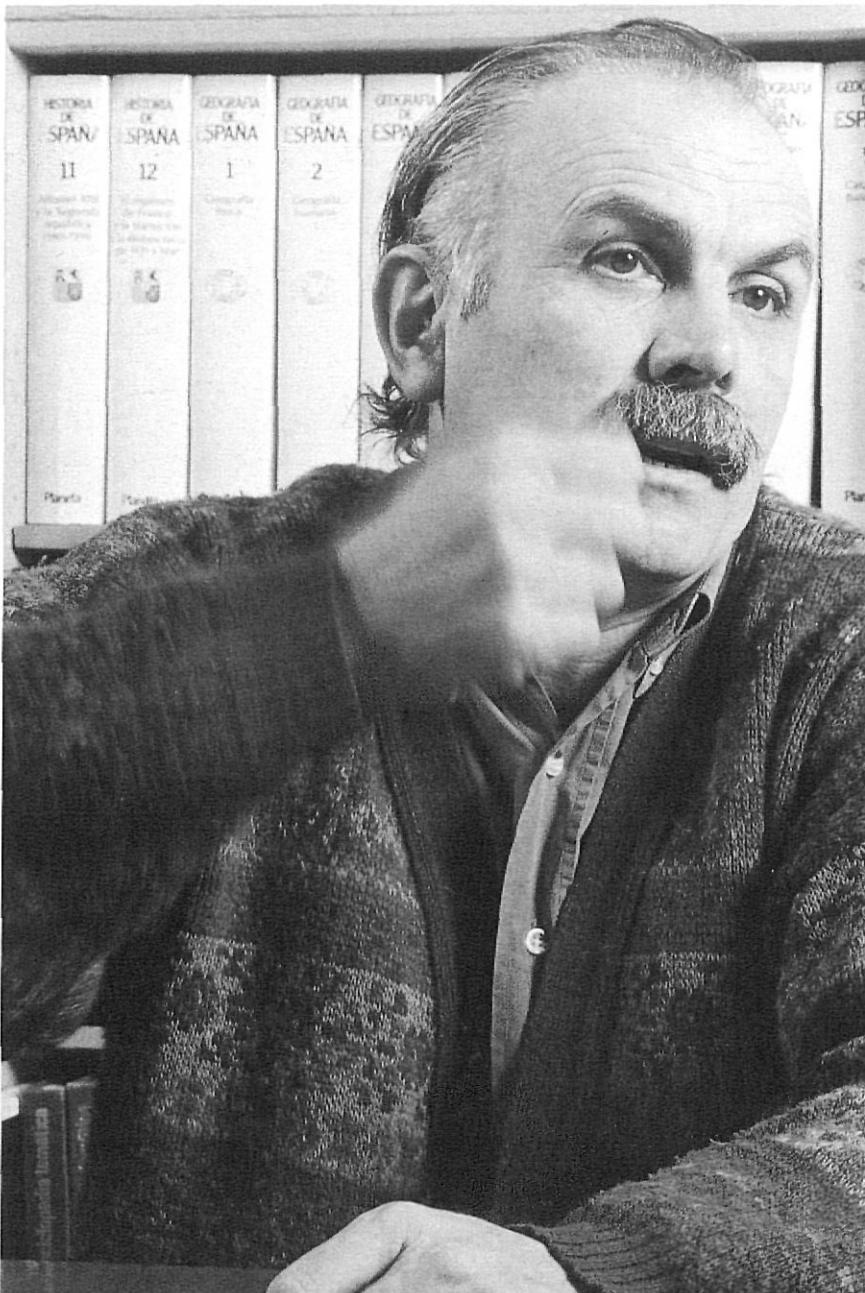
"No vindria a treballar a la Universitat de Girona. A Girona, hi tinc un pis des del qual puc veure un paisatge molt més profund que el que m'oferiria el contacte amb determinada gent"

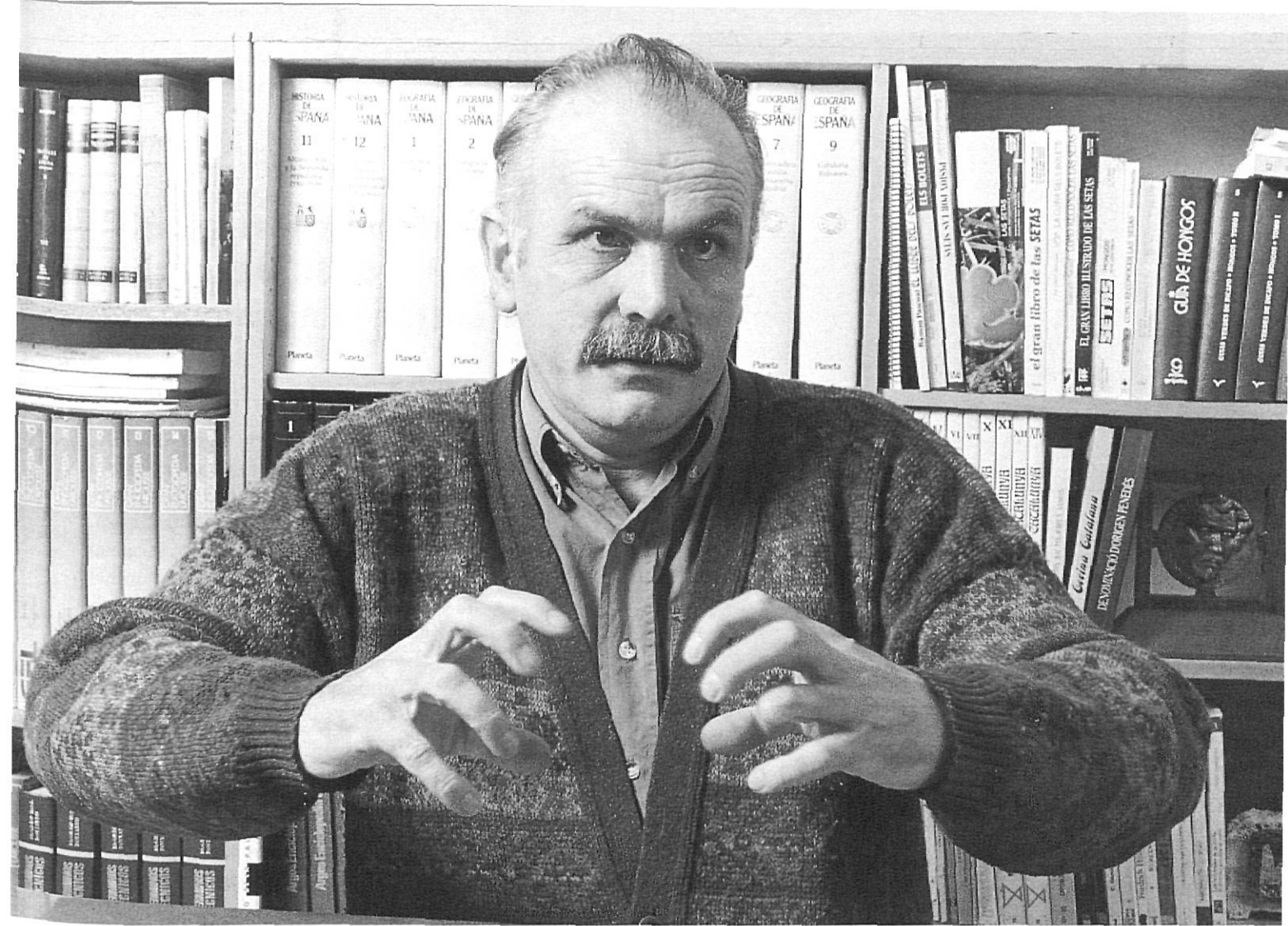
que patia a l'escola. M'ho passava molt malament. Els serveis arqueològics de l'Institut d'Estudis Catalans i la Mancomunitat de Catalunya havien excavat unes coves que hi havia a Rialb. Als onze anys vaig començar a extreure peces d'aquestes coves i em vaig començar a sentir arqueòleg. A poc a poc vaig anar implicant els meus amics en aquesta afició, que aviat es va convertir en una verita-

ble vocació. També m'atreien molt els minerals. Tot plegat anava configurant el naturalista que porto a dintre. Als quinze anys, amb uns companys, vam muntar la primera vaga de la meua vida, perquè no ens deixaven parlar en català a escola. Vam penjar un sac en un lloc ben alt, amb una nota en què dèiem que també penjaríem el director si no ens deixava parlar en català.

Té la percepció d'haver estat precoç en molts aspectes?

Érem tota una colla de nanos precoços. Als dotze anys, a Ribes, vam muntar el Club 13. Teníem Andorra i França ben a prop. Estàvem al dia de tot: llegíem el *Paris-Match* i escoltàvem els Beatles, els Stones i tot el *soul* que ens arribava. Vam crear un moviment *pop*, del qual més endavant va sortir una agrupació excursionista. Ens emborratxàvem molt, i teníem a la colla pintors que feien art conceptual, i que fins i tot pintaven escenes de penetracions d'homosexuals. Érem molt estranys i moguts. Els estiujeants de Barcelona quedaven parats de com passàvem del salvatgisme de poble a l'universalisme. Ens vam fer *hippies* i ens vam deixar créixer el cabell fins al cul. El Maig del 68 ens va agafar quan encara érem molt immadurs. El que realment va marcar la nostra entrada a la lluita política va ser el Procés de Burgos, el 1970. Llavors estudiava el curs preuniversitari a Vic, al col·legi Sant Miquel, on hi havia un focus absolutament catalanista i revolucionari, amb l'actual rector de la Universitat de Vic, en Ricard Torrents, i en Ramon Cotrina al davant. Mossèn Antoni Pladevall, un altre dels professors que hi havia al centre, em va estimular a dedicar-me a l'arqueologia. Ens vam quedar sense classes uns dies perquè molts professors del col·legi havien anat a Montserrat a la tancada pel Procés de Burgos. A Vic vaig entrar en contacte amb nuclis comunistes i independentistes, a través dels quals va emergir la meua rebel·lió en el combat social i el meu sentiment d'amor al país. En aquella època vaig fer, amb tinta xinesa, la primera pintada amb un «Visca Catalunya!» que hi va haver a Ribes. Els de Ribes vam ser rebuts

pels joves de Vic com si fóssim gent de poble que veníem de munyir les vaques. Llavors jo era una persona extraordinàriament forta i violenta. Anava armat amb un ganivet i en un mes en vaig establornir un parell. Quan em miraven malament, responia amb un cop de puny al nas. Era una reacció tan natural com la d'apallissar un animal a coces o la de clavar un gat a la paret disparant-li un arc amb una fletxa. Són coses que feiem sovint... El que et surt de dintre de manera primària és la bèstia prehistòrica que hi duus, per moltes influències culturals que hagis rebut. Llavors jo no era ningú. No havia pogut construir un pensament propi i no tenia energia ni per ser jo mateix. Vivia en un estat de crispació constant. Al cap de poc temps vaig començar a tenir clar que volia ser una persona i no un animal. Vaig fer el procés de primat a humà. La recerca arqueològica, la política i l'excursionisme em van allunyar de la violència i em van conduir al món de la ideologia dels humans. Tot això em va domesticar.

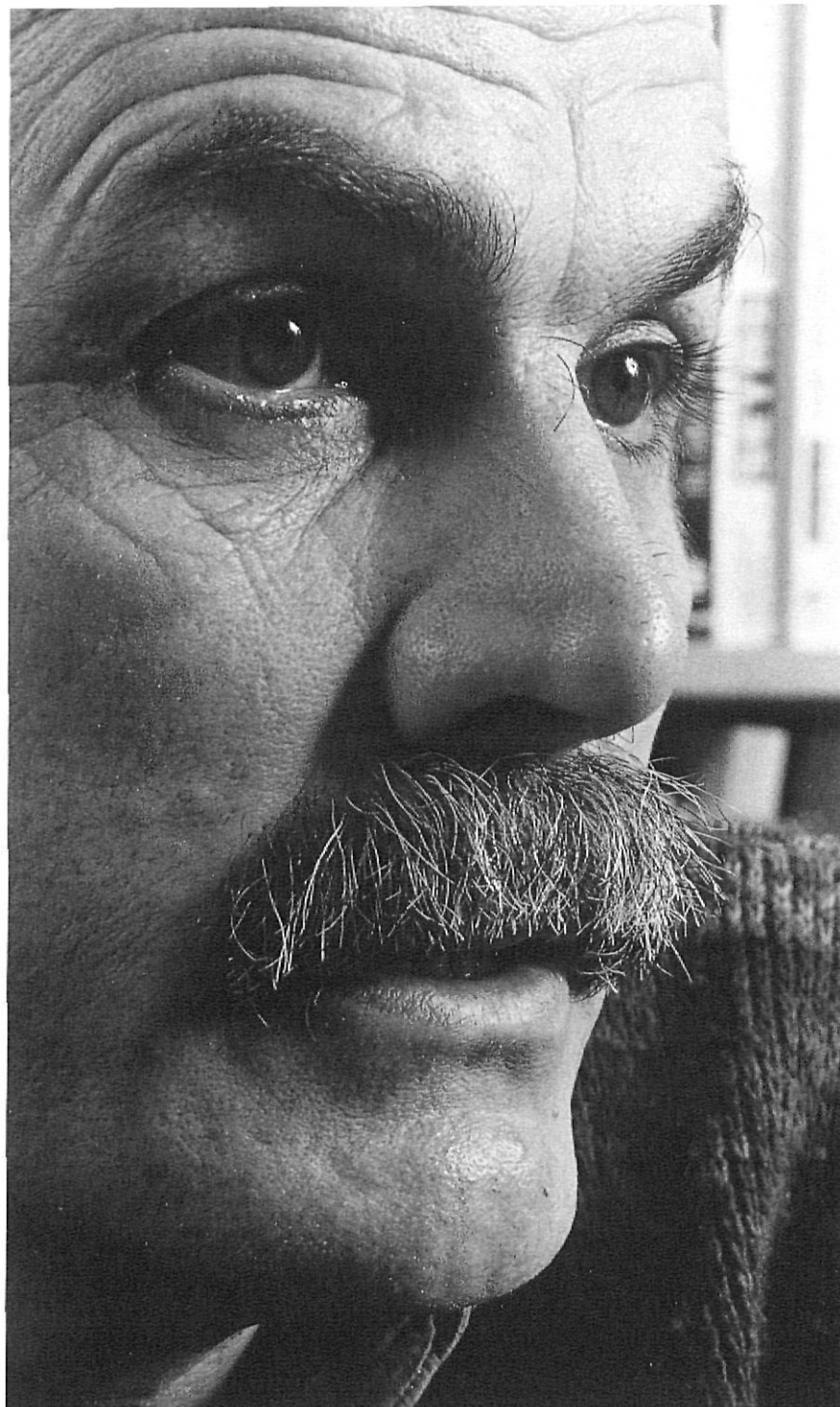
Li va costar trobar una identitat pròpia?

Me la vaig anar construint de mica en mica. Era un buscador de fòssils, un *hippie*, un lluitador polític i un defensor a ultrança del ruralisme. No em deixava arrossegar per res i xocava amb la constel·lació d'idees ridícules de la societat tancada de Ribes. La gent del poble ens criticava perquè fumàvem porros i practicàvem l'amor lliure. Érem uns esnobs, contraculturals, marginals i provocadors. Però ells sabien que, malgrat tot, érem dels seus. És difícil que una persona del teu poble no et reconegui com un dels seus, encara que et desmarquis tant dels cànons establerts. Tens la seva mateixa cultura.

Molts companys seus de Ribes van anar a estudiar la carrera a Barcelona. Vostè va preferir anar a estudiar-la a Girona. Per què?

Per un gest de ruralisme. Volia anar a un lloc petit. Vaig arribar a Girona el 1971 amb la força nascuda de la fractura del meu món interior

d'abans i del trencament amb la família. Començava a llegir bastant i duia una energia brutal pel fet d'haver caminat per tot el Pirineu. Vaig passar el primer any a Girona al col·legi menor Lluís Pericot. Un dels meus primers articles el devia escriure per a la revista que hi feiem. Es deia *Llar* i recordo que en Niebla va fer la portada d'un dels números. Ben aviat em vaig fer molt amic de l'Eduard Canal. Amb una colla vam crear la Societat Protectora de Vins i Derivats. Vestit de pastor del Pirineu, vaig beure quatre litres de vi sense parar i me'n van fer president. Pràcticament vivíem a can Panella, el bar que hi ha al costat de la Casa de Cultura, on teníem una cobertura ideal per confabular, tot i que ens enviaven policies de la brigada social a espiar-nos... Estudiava història perquè volia transformar el món amb una revolució que canviés la mentalitat de la gent i perquè m'agradava l'arqueologia. La veritat, però, és que estudiar era el que menys importava. De seguida

vaig iniciar una activitat política infatigable, juntament amb altres companys, com en Joan Olóriz, en Ramon Carabellido, la Quimi Masferrer, en Jordi Mestres, la Montse Terradas... Perseveràvem i vam acabar tenint molta influència en l'àmbit universitari o en el primer ajuntament provisional. Vam fomentar l'adscripció del Col·legi Universitari de Girona a la Universitat Autònoma de Barcelona i vam promoure la base de les estructures del que ara és la Universitat de Girona. Érem activistes i lluitàvem en la clandestinitat. Teníem noms de guerra, perquè no ens fixessin. Els meus eren Eulàlia i Gorki. Em vaig vincular a Bandera Roja i vaig

organitzar moltíssimes activitats de mobilització política, com la primera vaga de tot l'ensenyament mitjà, el 1974, contra la selectivitat, o el primer atur important del torn de manteniment de la fàbrica Torras de Sarrià de Ter. Hi va haver detencions i me'n vaig poder escapar. La policia em buscava i vaig viure tres mesos amagat. Corrien uns temps d'una gran convulsió. Llavors era un malvat, un follador de cantonades, que ho provava tot. Tant podia fer feina per a l'Associació Arqueològica de Girona com podia baixar amb un 600 per les escales de la catedral o pel llit de l'Onyar... Sóc una sincronia de totes aquestes coses i

finalment he aconseguit organitzar-les dintre meu. No renuncio a res del que he fet, ni a les meves equivocacions... Al final del 1974, vaig passar de Bandera Roja al PSUC, on vaig militar fins que el 1984 vaig plegar-ne, cansat dels conflictes amb l'estructura del partit. Després vaig entrar a la Lliga Comunista Revolucionària.

Ara milita en alguna formació política?

Ara sóc un comunista autònom, més convençut que mai. Penso que encara vam lluitar poc en aquells anys gloriosos. Hi ha molta gent que malauradament no ha fet confluïr en la seva vida l'acció amb el pensament. Si haguéssim estat més combatius, no s'haurien degradat tant les relacions humanes. Afirmar que ara no hi ha esquerres ni dretes és una bestiesa tan gran com afirmar que no hi ha treballadors i burgesos. Els qui veuen l'esquerra com una socialdemocràcia són de dretes. Sóc fonamentalista, però no dogmàtic. Crec en els fonaments de l'esquerra entesos com una base heterogènia conduïda per uns organitzadors que no imposen jerarquies. Hem evolucionat poc i encara som primats. Però algun dia la tecnologia fomentarà uns canvis que donaran lloc a un sistema autoorganitzat.

Quan va veure clar que havia de dedicar la major part de la seva energia a l'arqueologia?

Cap al 1980, quan vaig decidir anar a estudiar a París, perquè vaig constatar que científicament no sabia res del que havia de saber, encara que humanament i socialment tenia una preparació considerable. Havia deixat enrere uns anys molt agitats: des del servei militar, al Ferrol i a

"Una persona que no ha conegut els seus pares es passa tota la vida buscant-los. No coneixem el nostre passat. Per això el busquem. En el passat hi ha el present i el futur"

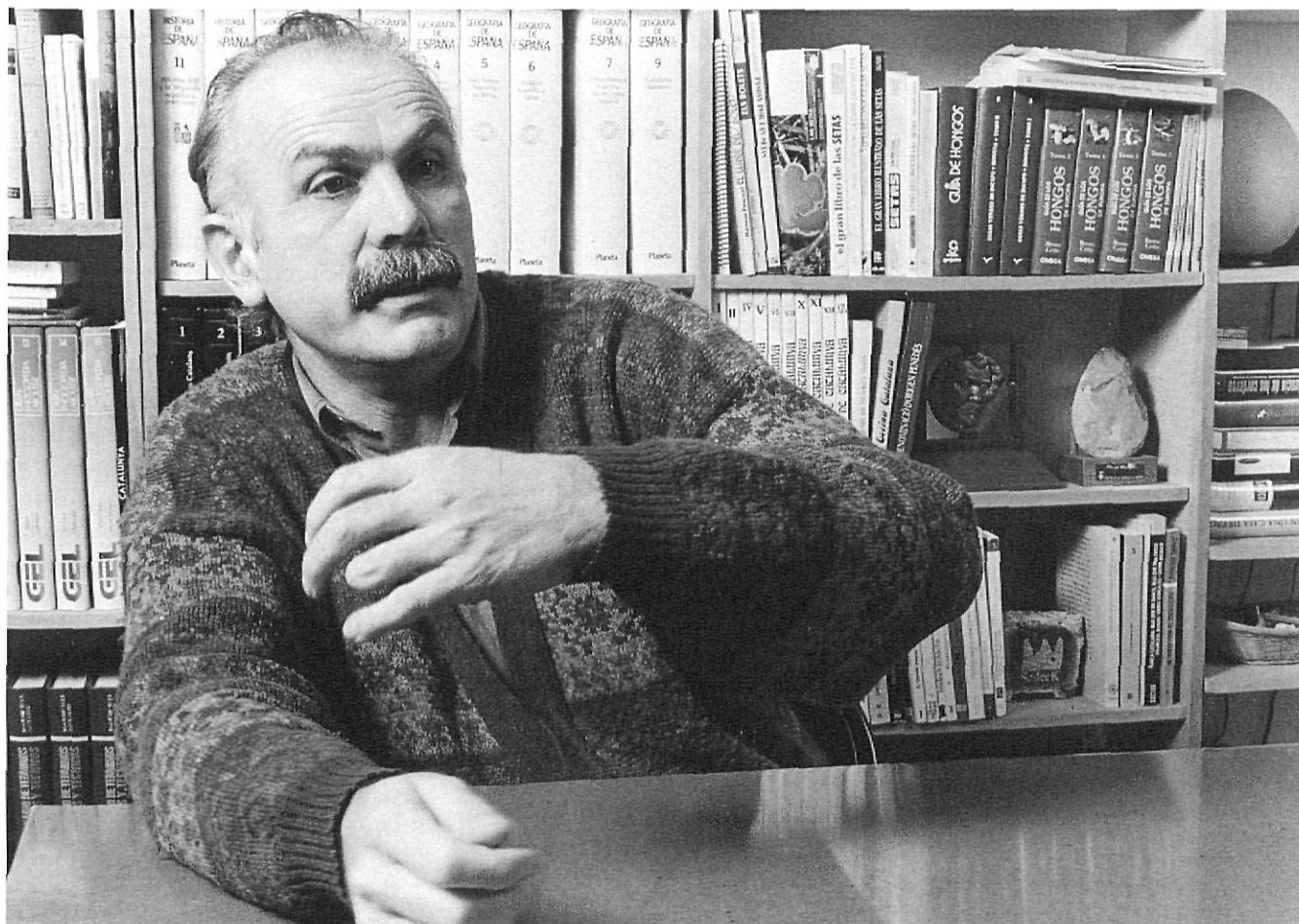
Melilla, on vaig arribar a tirar *octavetes* en una impremta clandestina que havia muntat a capitania, fins al compromís amb el PSUC, del qual vaig ser el responsable polític a Girona als vint-i-tres anys. Vaig fer créixer el PSUC a Girona anant casa per casa a captar militants. Mai no tenia ni un duro i vivia de la solidaritat dels camarades de Vila-roja o de Germans Sàbat, que em donaven menjar a casa seva. Hi havia dies que amb la meua companya, la Núria, ens posàvem ben d'hora al llit perquè només teníem pa i aigua per menjar i beure... Després d'aquest període tan intens, vaig voler anar a estudiar a París. Gràcies al senyor Josep Canal,

mai no vaig deixar de treballar en el terreny de l'arqueologia, a través d'excavacions al Puig d'en Roca o on fos, campanyes a les escoles, exposicions, articles... Però tenia ganes de fer un altre salt de sincrisme dels meus. Me'n vaig anar a París, on a la vegada feia d'estudiant científic, bohemí, escriptor, *hippie* i mig vagabund... Vaig formar part del *lumpen*, perquè no tenia diners, i vaig estar un parell de setmanes dormint al metro, on entrava saltant-me la taquilla. No em vaig moure de París fins que el vaig haver rastrejat de dalt a baix. Ara conec millor París que Barcelona. La formació científica que vaig rebre a París ha construït el mons-

tre que porto a dintre i que m'ha capturat. Tinc unes arrels que arriben fins a l'infern... Vaig aprendre a París el compendi de la meua manera actual de pensar, organitzar-me i relacionar-me.

Després de l'estada a París va anar a Madrid. Què el va dur a Madrid?

Vaig tornar a Girona el 1983 i en un no res vaig passar de la misèria al que per a mi era la riquesa. Un dia em van proposar anar a fer una conferència per a una entitat d'estalvis i em van pagar 12.000 pessetes. Aquesta quantitat era el que fins llavors guanyava en tres o quatre mesos... Però de seguida me'n vaig anar a Madrid. Em venia

"Actuem com a primats jeràrquics perquè lluitem pel territori com si fóssim animals, encara que tècnicament siguem humans"

de gust viure de prop la *movida madrileña*, encara que fos en la seva etapa final. Cada nit me n'anava de marxa als concerts i l'endemà, sense dormir, treballava de becari en un museu. El 1988, als trenta-cinc anys, vaig guanyar unes oposicions i me'n vaig anar a fer classes a la universitat a Tarragona.

No hauria preferit guanyar-se la vida com a professor universitari a Girona?

En aquell moment vaig passar una crisi molt forta, perquè veia que se m'estava descomponent l'equip de treball que havia muntat a Girona, però al final vaig decidir anar a treballar a Tarragona. Tenia l'expe-

riència d'haver estat fent classes universitàries de prehistòria a Girona el 1976, gràcies a l'Aurora Martín, i me'n quedava un record amarg.

Per quin motiu?

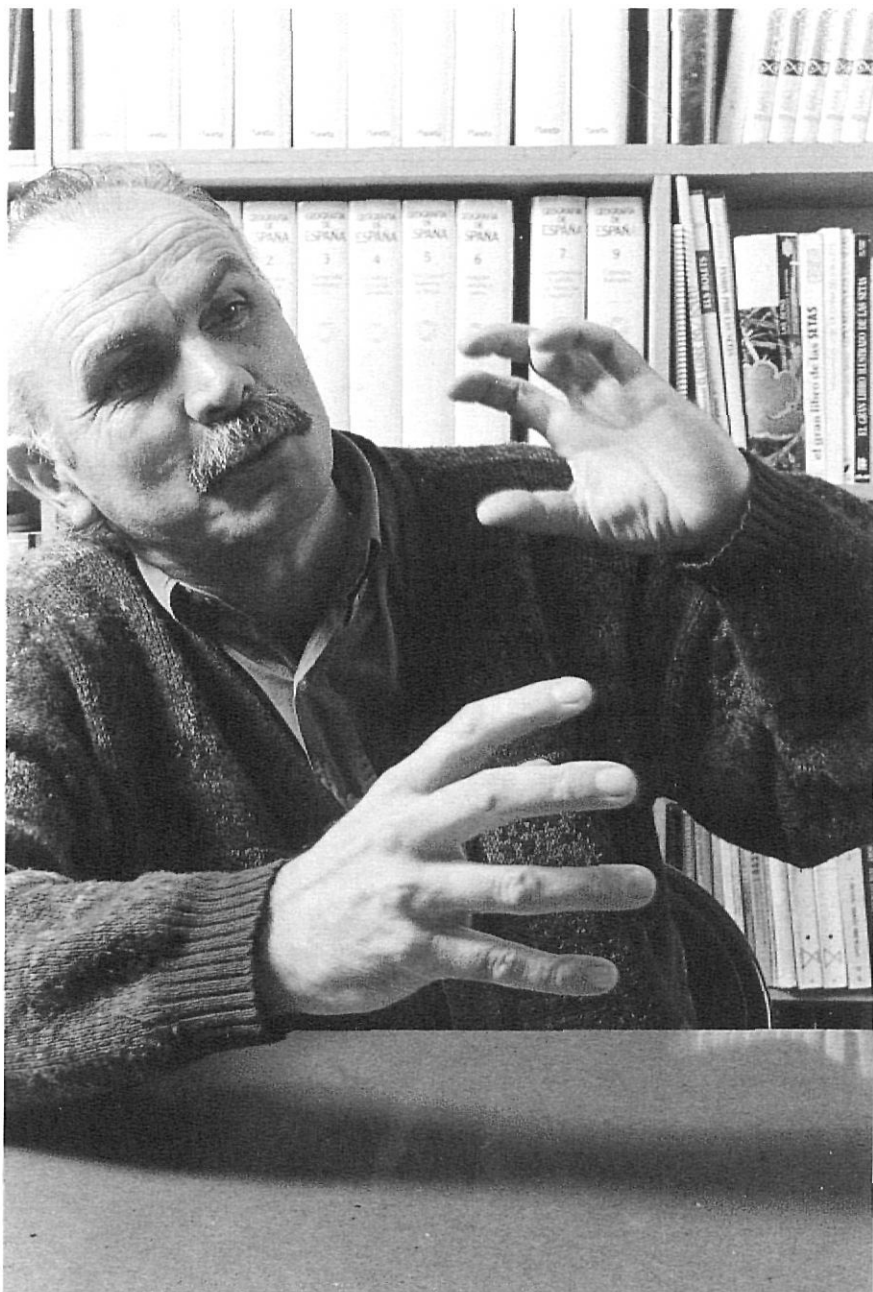
Perquè fent classes a Girona em vaig sentir molt i molt aïllat.

Qui el va aïllar?

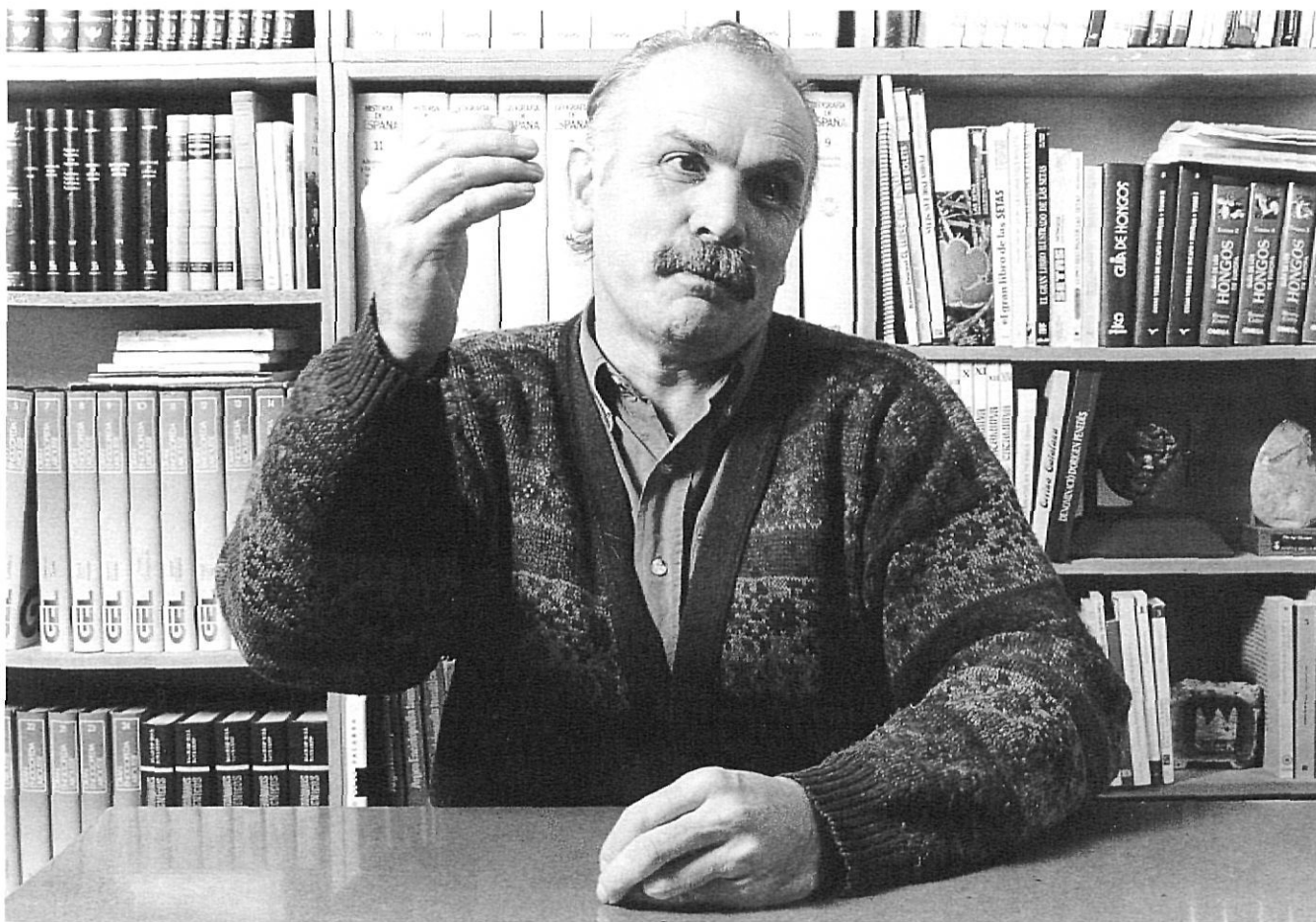
Persones de l'òrbita socialista que aleshores governaven els estudis universitaris de Girona. No em van fer plegar, però és evident que els resultava incòmode i em van marginar. A Girona no es va païr bé l'esperit crític durant força temps. Potser aquesta sensació d'ofec a Girona, paradoxalment, va provocar que m'espavilés i que no caigués en el marasme... El passat t'ha de servir per saber com has de ser en el futur, no pas per fer-te actuar amb rancúnia i venjança. Ara no vindria a treballar a la Universitat de Girona. Sóc a Girona de manera virtual. A Girona hi tinc amics, i hi tinc un pis des del qual puc veure un paisatge molt més profund que el que m'oferiria el contacte amb una determinada gent amb la qual no he sintonitzat mai. Són la gent que tant llavors com ara han tingut el control polític a les seves mans, encara que hagin canviat els mecanismes socials de la ciutat. El que compta de debò en la meua vida professional és la voluntat intel·lectual de no abaixar la guàrdia.

Què és el que més l'apassiona de l'estudi de la prehistòria?

Una persona que no ha conegut els seus pares es passa tota la vida buscant-los. No coneixem el nostre passat. Per això el busquem. En el passat hi ha el present i el futur, des dels punts de vista biològic,

"La mort no m'interessa. M'interessa la vida. És en la vida on pots fer coses amb la teva consciència. La mort és el desconeixement"

cultural i tècnic. Tot just ara comencem a conèixer el nostre passat. Si el coneguéssim de debò, no faríem el que fem. Actuem com a primats jeràrquics perquè lluitem pel territori com si fóssim animals, encara que tècnicament siguem humans. Com més sabem del passat, més capacitat tenim de construir el futur.

De quina manera l'han influït personalment les descobertes del jaciment d'Atapuerca?

Atapuerca serà la pedra filosofal imprescindible en els segles XXI i XXII per entendre l'evolució humana durant un milió i mig d'anys. El fet de formar part del motor que ha descobert tot el

patrimoni d'Atapuerca et dona tota l'energia del món i et transforma. El que hem descobert és tan important que ens ha fet descobrir qui som nosaltres. Les persones som un gresol que necessitem alimentar el sistema crític i dinàmic del pensament humà. Algú de fora teu ha de venir cap a tu per fer-te descobrir qui ets. Si aquest algú és un objecte, encara és millor, perquè la descoberta és més objectiva.

Què li queda per descobrir?

Voldria trobar més fòssils i descobrir més com som. Però la vida és un trajecte de coneixement que no s'acaba mai... La mort és el final d'una trajectòria. La mort no m'interessa. M'interessa la vida.

Hem de pensar en la vida i no en la mort. L'acte de pensar en la mort és defensiu. És en la vida on pots fer coses amb la teva consciència. La mort és el desconeixement. Amb el desconeixement no pots anar enlloc. Com a ateu i materialista que sóc, em queda l'interrogant de com s'ha produït la matèria. De la matèria mateixa? De l'energia? No hi trobo una explicació. L'arqueologia és una disciplina molt moderna que encara té poc contacte amb la medicina. No serà una disciplina de coneixement real fins que no ens serveixi plenament, com la medicina, per analitzar el present i el futur.